

Péntek János 70 éves

A magyar nyelvudomány romániai művelői sajátos helyzetükből következőleg az átlagosnál bizonyosan nagyobb mértékben hordozzák a kötelesség és a felelősség súlyát. A mai Magyarország területénél nagyobb országrészen – összefüggő területeken és szórányszóhelyzetben, s egyre fogyó számban – élnek a rájuk (is) bízott magyar anyanyelvűek. De a múlt miatt is. Erdély a maga kulturális fontosságának s a magyar nyelvvel való tudatos törődés értelmiségi hagyományának a szempontjából aligha közömbös az utódok számára. Különösen tekintettel arra a tényre, hogy a kolozsvári egyetemen működött az a nyelvésztriász, amely mély nyomokat hagyott az erdélyi s – elsősorban Szabó T. Attilának köszönhetően – a magyar nyelvudományban is. (Erre utal Péntek János egyik 2002-ben megjelent tanulmányának a címe: „Örökség és kihívás. Az erdélyi magyar nyelvudomány a század- és ezredfordulón”). Szabó T. Attila, Márton Gyula és Gálffy Mózes több szempontból személyes példa is volt Péntek János számára, hiszen egyetemi éve alatt mindhármuk aktív oktató volt: három, egymástól különböző egyéniség, három különböző életút. A kisebbségi értelmiségi lét mint meghatározó körülmény azért hangsúlyozandó külön, mert szakmán kívüli feladatokkal bőven jár. Arról nem is beszélve, mit jelentett és jelent a módszereiben változó hivatalos kisebbségpolitika útvonalon való eligazodás és mindaz, ami ezzel jár.

A kalotaszegi Körösfőn születni nem akármilyen ajánlólevél a magyar kultúra szemzőgéből nézve. Aligha véletlen, hogy Péntek Jánosból a magyar kultúra és nyelv iránt érzékeny felnőtt vált, hogy útja a kolozsvári egyetem magyar szakára, majd tanszékére vezetett, hogy az ő tanszékvezetése idején bővült a tanszék a magyar néprajz kutatásának és oktatásának feladatával. Egyetemi tanulmányait Péntek János már nem a Bolyai, hanem a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen kezdte. A népelet iránti érdeklődését a szülőföld ébresztette föl benne, a néprajz is kezdettől fogva közel állt szívéhez. Az élőnyelvvel foglalkozó nyelvészként kikerülhetetlenül találkoznia kellett a kisebbségi lét nyelvhasználati kérdéseivel, s már csak ezen keresztül is az erdélyi magyarság gondoljaival. Természetes tehát az ő esetében is, hogy a dialektológia és az etnobotanika mellett egyre inkább helyet követeltek munkásságá-

ban azok a területek, amelyek a kisebbségi anyanyelvhasználat témakörébe tartoznak: a magyar–román kétnyelvűség, a nyelvpolitika, a nyelvi tervezés meg az anyanyelvi oktatás kérdései. A kolozsvári egyetem magyar tanszékének vezetőjeként nemcsak szűkebb szakmai, hanem oktatás- és tudománypolitikai szempontból is felelősségteljes tevékenysége 1990-ben kezdődött, amelynek következményeként az említett „nagy öregek” után ő lett, s ma is ő a romániai magyar nyelvtudomány legismertebb alakja az egész Kárpát-medencében. Tanszékvezetőként hagyományőrző és újító is: folytatta elődeinek az erdélyi magyar nyelv kutatására, történeti és regionális értékeinek feldolgozására, a tudománytörténet számontartására irányuló erőfeszítéseit, egyszersemind azonban a szociolingvisztika és a kognitív nyelvészet útját is egyengette tanszékén úgy, hogy közben a kisebbségi kétnyelvűség kutatásának elismert szakemberévé vált. Tudományos tevékenységének legnagyobb elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia 2004-ben külső tagjává választotta.

Gyakorlott terepmunkásként a vizsgált közösségnek s az élőnyelvnek, az erdélyi nyelvhasználatnak kiváló ismerője, s mint ilyen kutatót nyelvészeti realizmus s a modern tudományközi területek, nemkülönben az alkalmazott nyelvtudomány iránti érzékenység jellemzi. A rendszerváltoztatás utáni évek szabadabb légkörében fontos szerepet játszott a kolozsvári egyetem magyar nyelvi oktatási kereteinek a bővítésében, az akkori reformokban és kapcsolatépítésben – a magyarországi intézményekkel különösen is. Az egyetlen romániai magyar doktori iskolát ő alapította Hungarológiai stúdiumok címmel. Szívén viselte az előző nemzedék kéziratban maradt nagy munkáinak kiadásra való előkészítését, s a tanszék közreműködésével biztosította Szabó T. Attila Erdélyi Magyar Szótörténeti Társaságának a folyamatos szerkesztését is. Tevékeny részt vállalt átfogó közös kutatásokban (gondoljunk a korpusztervezési és nyelvrehabilitációs programra, a romániai magyar hivatali nyelv kialakítására vagy a romániai magyar tankönyvek szaknyelvi gondozására). Alapítója és 1997-től elnöke az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének. Az MTA 2001-ben létesült erdélyi magyar nyelvi kutatóállomását, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézetet ő szervezte meg s vezető elnökként, nagyon fontos közhasznú tevékenységet folytatva az erdélyi magyarság anyanyelvi nyelvhasználatának az érdekében. Ő az MTA Kolozsvári Területi Bizottság (Kolozsvári Akadémiai Bizottság: KAB) elnöke, a Magyar Tudományosság Külföldön és az Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottságnak pedig tagja. Számos kitüntetés birtokosa, megkapta például a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csúry Bálint- és Bárczi Géza-éremét. A magyar állam 2010-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje odaítélésével ismerte el sokoldalú tevékenységét. 2011-ben a Debreceni Egyetem avatta díszdoktorává.

Irányító, szervező tevékenységére továbbra is nagy szükség van. Rengeteg ugyanis a magyar nyelvvel összefüggő teendő (anyaggyűjtés, feldolgozás, tudományos ismeretterjesztés) Romániában (beleértve a nyelvváltás küszöbére jutott csángó nyelvhasználat kutatását is). Ahogy egy erdélyi PhD-hallgató budapesti védésén az elnöklő Hajdú Mihály mondta 2011-ben az eredményes védés után: a szociolingvisztikai, dialektológiai, névtani stb. gyűjtéseket és feldolgozásokat Erdélyben nem „lehetne, kellene”, hanem „kell, muszáj, kötelező” folytatni. Rátermet fiatalokat várnak a mezősgéi magyar szórványok, még mielőtt végleg eltűnnének. Nagy szükség van a szociolingvisztikai eredmények további következetes alkalmazására, s égető szükség van a népesség körében folytatott felvilágosító munkára. Erre adott jó példát Péntek János azzal, hogy okosan érvelve körlevelet írt erdélyi magyar szülőknek arról, miért érdemes magyar tannyelvű iskolába íratni gyermekeiket.

A 70. életévét 2011. július 7-én betöltő Péntek Jánosra gondolva nemcsak műveinek, tanulmányainak hosszú sora, széles körű tevékenysége jut eszünkbe. Az is, hogy a magyar nyelvtudomány erdélyi követe, hogy fáradhatatlan utazó, hogy nemcsak tudós nyelvész, hanem az erdélyi magyar nyelv ügyének mindenek szolgáltatója, hogy kapcsolatteremtő és -tartó kolléga, hogy kiegyensúlyozó, békét teremteni képes ember is. Azt kívánjuk, maradjon meg ilyennek. Azt kívánjuk, hogy az ozsdolai kikapcsolódásokat kövessék mindig az aktív szakmai és közéleti tevékenység gyümölcsei – a közösség és a tudomány javára egyaránt.

KISS JENŐ